

UPOTREBA BAJKI U FILOZOFIJI S DJECOM

Ivančević, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:175013>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA FILOZOFIJU**

ZAVRŠNI RAD

UPOTREBA BAJKI U FILOZOFIJI S DJECOM

MATEA IVANČEVIĆ

Split, 2023.

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA FILOZOFIJU**

**ZAVRŠNI RAD
UPOTREBA BAJKI U FILOZOFIJI S DJECOM**

Studentica: Matea Ivančević

Mentor: izv.prof. dr. sc. Bruno Ćurko

Split, rujan, 2023.

SADRŽAJ:

Uvod	1
1. Filozofija s djecom	2
2. Kako bajke mogu pomoći djeci u razvijanju kritičkog mišljenja, mašte i kreativnosti	4
3. Kako bajke mogu pomoći djeci u razumijevanju emocionalnih problema.....	6
3.1. Biblioterapija	67
4. Polarizacija dobra i zla u bajkama	10
5. Primjer upotrebe bajke "Ivica i Marica" u nastavi filozofije s djecom	12
6. Primjer upotrebe bajke "Ljepotica i zvijer " u nastavi filozofije s djecom.....	15
Zaključak	17
Sažetak	18
Summary	19
Literatura	20

Uvod

U suvremenom obrazovanju filozofija s djecom postaje sve značajnija jer se prepoznaje vrijednost razvijanja kritičkog mišljenja i kreativnosti kod najmlađih. U tom kontekstu, bajke se ističu kao moćan alat koji može poslužiti kao temelj za filozofsko istraživanje s djecom. Ovaj rad usmjeren je na upotrebu bajki u filozofiji s djecom i njen utjecaj na razvoj dječjih kognitivnih i emocionalnih sposobnosti.

Dio rada fokusiran je na ulogu bajki u razvijanju kritičkog mišljenja, mašte i kreativnosti kod djece. Bajke, s bogatim svijetom likova i događaja, potiču dječju maštu i kreativnost te omogućavaju djeci da se upuste u razmišljanje izvan ustaljenih obrazaca. Podvrgnute objašnjenju ukazati će se na to kako bajke potiču dječju sposobnost razmišljanja i izražavanja, te kako mogu biti katalizator za razvoj novih ideja i rješenja.

Nadalje, u radu će se ukazati kako bajke mogu pomoći pri razumijevanju i prevladavanju emocionalnih problema kod djece. Bajke pružaju dječjem umu siguran okvir za suočavanje s različitim emocijama i izazovima. Uz pomoć bajki, djeca se mogu lakše poistovjetiti s likovima i njihovim emocionalnim iskustvima, što im omogućava da bolje razumiju vlastite osjećaje i osjećaje drugih. Ukazati ćemo na to kako biblioterapija, odnosno terapija kroz čitanje bajki, može biti korisna u pomoći djeci u suočavanju s emocionalnim problemima i razvijanju emocionalne inteligencije.

U fokusu ovoga rada biti će prisutni i motivi dobra i zla kroz interpretaciju likova u bajkama. Bajke često donose moralne pouke i postavljaju pitanja o vrijednostima i etičkim dilemama. Istražiti ćemo kako djeca, uz pomoć bajki, mogu razvijati razumijevanje o moralnim pitanjima i kako filozofske teme u bajkama potiču dječje kritičko razmišljanje.

Na kraju, rad će uključivati odabir bajke koja će biti detaljnije obrađena kako bismo ilustrirali važnost bajki u filozofiji s djecom. Cilj ovog rada jest ukazati na bogatstvo i vrijednost bajki u razvoju dječje filozofske misli, emocionalnih sposobnosti i moralnih shvaćanja.

1. Filozofija s djecom

Filozofija s djecom u današnje vrijeme je izuzetno rasprostranjena, te postoje različiti pristupi i metode koje se upotrebljavaju u filozofiji s djecom. Radi toga je najprije potrebno definirati što je to filozofija s djecom.

"Filozofija za djecu i filozofija s djecom su pristupi koji predstavljaju metodu, ali nisu limitirani na etičke teme i pitanja. Kao metoda, prvenstveno je fokusirana na načinu pristupanja – našim razmišljanjem – različitim temama, pitanjima i izazovima. Filozofija za djecu (Philosophy for children – P4C) i filozofija s djecom (Philosophy with children – PWC) su suvremene filozofske i pedagoške discipline, koje za zajednički cilj imaju razvijanje razmišljanja, kritičkog mišljenja kod djece kao i razvijanje njihovih argumentacijskih sposobnosti." (Ćurko at all, 2015, 7)

Matthew Lipman, američki filozof prvi je razvio program filozofije za djecu pod nazivom "Filozofsko istraživanje s djecom" (*Philosophical inquiry for children*). Lipmanov pristup temelji se na uvjerenju kako su djeca prirodno filozofi jer od najranije dobi pokazuju iskreno čuđenje i postavljaju pitanja o svijetu oko sebe. Međutim, odrasli, ne znajući kako se nositi s njihovim neobičnim pitanjima i školski sustav koji se ne bavi takvim temama, oduzimaju im tu prirodnu sklonost. Umjesto da potiču razmišljanje, škola im daje gotove odgovore. No, za sudjelovanje u filozofskim razmišljanjima nije potreban posebno visok kvocijent inteligencije ili talent. Dovoljno je biti spreman koristiti vlastitu pamet i biti otvoren prema svijetu koji nas okružuje (Šimenc 2008, 48). Matthew Lipman je primijetio da su sveučilišni studenti često ograničeni u svojim sposobnostima kritičkog mišljenja i prosuđivanja. Zaključio je kako bi za kvalitetno poboljšanje navedenih vještina u kasnijoj dobi, važno započeti s uvježbavanjem i navikavanjem na kritičko mišljenje i prosuđivanje već u ranijoj dječjoj dobi. Stoga je napustio Sveučilište Columbia i osnovao Institut za unapređenje filozofije za djecu pri Državnom sveučilištu Mont Clair. Tijekom proteklih četrdeset godina, Lipmanova ideja o filozofiji za djecu dobila je široku podršku i proširila se u gotovo svakom kutku svijeta. Mnogi su slijedili njegov pristup, poznati kao "lipmanovci" i nastavili provoditi "Filozofiju za djecu". S obzirom na rast ovog pokreta, prirodno je da su se pojavili novi pravci u području "Filozofije za djecu". Ti novi pravci razvijaju nove metode, edukativne materijale i alate kako bi dalje unaprijedili ovu vrijednu inicijativu (Ćurko 2012, 9-11).

Središnja svrha programa filozofije za djecu jest poticanje istraživačkog pristupa. No, umjesto da bude ograničen na strogo specijalizirano područje dostupno samo malom broju visoko osposobljenih stručnjaka, program promiče sudjelovanje svih, neovisno o dobnim skupinama. Filozofsko istraživanje nije rezervirano samo za odabrane pojedince; svi imaju mogućnost uključiti se u to, uključujući i djecu iz vrtića. Ideja je potaknuti radoznalost i potrebu za postavljanjem pitanja o različitim aspektima života, bez obzira na dob, jer smo svi, od najmlađih uzrasta, sposobni ući u proces filozofskog istraživanja (Šimenc 2008, 47-59).

2. Kako bajke mogu pomoći djeci u razvijanju kritičkog mišljenja, mašte i kreativnosti

Upoznavanje s bajkama često predstavlja i prvi susret s književnošću za većinu ljudi. Njena prividno jednostavna struktura i duboka simbolika često postaju poticaj za ponovno vraćanje bajkama čak i u kasnijem životu. Činjenica kako bajke „mogu biti pričane i djeci“ ukazuje na njezinu iznimnu književnu vrijednost (Velički 2013, 22–23).

"Svaka je bajka čarobno ogledalo koje odražava neke izraze našega nutarnjeg svijeta i korake nužne za razvoj od nezrelosti do zrelosti. Za one koji urone u ono što bajka ima priopćiti, ona postaje duboko, mirno jezero, koje isprva kao da odražava samo našu vlastitu sliku, ali ubrzo iza nje otkrivamo unutarnje nemire svoje duše – njenu dubinu i putove postignuća mira u sebi i pomirbe sa svijetom, što nam je nagrada za naše napore." (Bettelheim 2000, 265)

Riječ *bajka* dolazi od glagola *bajati*, što u suštini znači vraćati, čarati. Također, postoji zastarjeli naziv "gatka", koji proizlazi iz glagola "gatati" (Pintarić 1999, 11). U početku, bajka je značila govoriti. Međutim, danas riječ "bajka" u većini jezika ima sinonimna značenja za "izmišljotinu" ili "laž". Karakteristika bajke je da se temelji na umjetničkom izmišljanju koje stvara privid stvarnosti (Biti 1982, 166). S obzirom da je bajka stara koliko i ljudski govor, kako navodi Crnković, iz toga slijedi i njezina podjela s obzirom na autorstvo - na usmenu (narodnu) i umjetničku.

Kroz mentalne predodžbe o proživljenim bajkama, djeca subjektivno stvaraju sliku prostora, vremena, ambijenta, likova i događaja. Ova bogata mašta omogućava im da na različite načine umjetnički i verbalno izraze svoje dojmove nakon što pročitaju ili dožive bajku. Likovi puni živopisnosti i dramatični zapleti potiču dječju maštu i interes za stvaralaštvom. Stoga djeca često kreativno izmišljaju nove sadržaje, zaplete i situacije, što doprinosi razvoju njihovih govornih i motoričkih sposobnosti, potiče suradnju s drugom djecom i uči ih rješavanju konflikata i problema. Povezivanjem pripovijedanja bajki s dramskim igrokazima, kreativnim i likovnim izražavanjem te poticanjem verbalnog izražavanja i osmišljavanja novih završetaka priče, potičemo dječju maštu, kreativnost i kritičko razmišljanje. Dijete doživljava mnoge pustolovine putem bajki. Kroz bajke, ono susreće čarobne i čudesne svjetove, upoznaje vilenjake, vile, patuljke i stvara fantastične svjetove u svojoj mašti. U tim pričama, dijete se suočava s različitim izazovima, poput borbe sa zmajevima, vješticama i divovima. Kroz

avanture, bori protiv neprijatelja i izlazi kao pobjednik, što jača njegovo samopouzdanje i osjećaj vlastite vrijednosti. Djeca se otvaraju neograničenim mogućnostima i stvaraju različite svjetove u kojima se mogu izraziti i istražiti nove ideje. Fantastični elementi bajki potiču kreativnost i podstiču dijete da sanja i razmišlja izvan granica stvarnosti. U konačnici, bajke imaju značajnu ulogu u dječjem razvoju jer potiču djetetovu maštu, jačaju samopouzdanje i donose pouke o životu i moralnosti, što čini bajke vrijednim izvorom zabave i obrazovanja za djecu. Način na koji dijete doživljava bajku, kao i njezine moralne i književne vrijednosti, bitno utječe na njihov "osobni odnos" prema doživljenom i razvoju kognitivnih vještina. Pripovjedač bajke također ima važnu ulogu jer svojim primjerom, strašću i načinom pripovijedanja postaje model kojeg dijete može imitirati u svom ponašanju (Bistrić, Ivon 2019,137).

3. Kako bajke mogu pomoći djeci u razumijevanju emocionalnih problema

U izgradnji emocionalnih odnosa ključan je pristup prilagođen svakom djetetu. Djetetu bi trebalo posvetiti vrijeme za pričanje s njime i za čitanje slikovnica i priča. Iskustva koja djeca steknu kroz priče pomažu im da se lakše nose s različitim situacijama u životu. Dakle, pričanjem priča ne samo da se razvija govor kod djece, već također potiče njihovu socijalno-emocionalnu kompetenciju. Bettelheim je istaknuo kako dijete može postati prestrašeno kada spozna da postoje sile izvan njegove kontrole. To može izazvati bijes, tugu i konfuzne osjećaje. Bajke pomažu djetetu da shvati posljedice njegovih postupaka, a sretan završetak bajki pruža djetetu hrabrost i sposobnost suočavanja sa svojim emocijama te naučiti kako se nositi s njima. Djeca često osjećaju slabost i nemoć u stvarnom svijetu, posebno u odnosu na odrasle, druge djecu ili stariju braću i sestre. Kroz bajke, oni se često poistovjećuju s junacima koji prolaze kroz slične izazove. Bajke omogućuju djeci da prožive i dožive sve ono što prolazi i sam junak, a na taj način zamjenjuju strah i nemoć hrabrošću i neustrašivošću (Centner 2007, 28).

Većina odraslih smatra bajke izmišljenim i nestvarnim pričama. No, za djecu, bajke su živi i istiniti svjetovi u koje potpuno urone, bez ikakvih granica. Izvorni zapisi bajki bili su bez suvišnih opisa, ali bogati značenjem. Taj ne zahtjevni jezik je vrlo sličan jeziku djeteta u ranim fazama života, gdje se jednostavnom riječju može izraziti mnogo toga. Bajke koriste obične riječi koje nisu komplicirane, ali opet nisu škrstice na pričama, već se najbolje izražavaju kroz slike. Kako bi djeca razumjela poruke koje im prenose, važno je uočiti i razumjeti te slike. Često je već prva rečenica bajke slika koja prenosi cjelokupnu atmosferu priče.

Svaka bajka sadrži i sedam karakterističnih "prasluka" koje su ključne za njezinu strukturu. To uključuje: 1. kraljevsko porijeklo, 2. razdvajanje, 3. susret s pomagačima, 4. borbu i pobjedu/smrt i uskrsnuće, 5. povratak/proganjanje, 6. dolazak na cilj/krivu nevjestu, 7. vjenčanje i okrunjenje/mudrost i ljubav. Prepoznavanjem slika, dijete lakše shvaća kontekst cijele bajke te mu dopušta stvaranje vlastite interpretacije slika te se lakše upušta u nadolazeću radnju (Velički 2013, 17-27).

3.1. Biblioterapija

Biblioterapija se koristi kao snažan i inspirativan oblik terapije te nam pruža pristup neiscrpnom svijetu riječi, rečenica i priča. Vodi nas na putovanje kroz stranice knjiga i

tekstova, otvarajući vrata unutar naše vlastite unutarnje stvarnosti. U svijetu biblioterapije knjige postaju više od tiskanih stranica; oni postaju mostovi koji povezuju umove i emocije čitatelja s dubokim razumijevanjem i suosjećanjem.

"Biblioterapija je svaka planirana i unaprijed pripremljena upotreba književnih djela bilo koje vrste, pripremljena upotreba književnih djela bilo koje vrste, namijenjena poticanju emocionalnog izražaja, smanjenju emocionalne napetosti, razvijanju kreativnosti, ali i suočavanju sa stresom te tretmanu raznih poremećaja. Biblioterapija je terapeutsko sredstvo kojim razvijamo određene dječje osobine: motoriku, spoznajni razvoj, percepciju, socijalizaciju, komunikaciju, govorne vještine, brigu o sebi, emocije..." (Šimunović 2001, 9).

Prije samog provođenja biblioterapije, terapeut treba imati na umu nekoliko ključnih kriterija prema kojima odabire odgovarajuće djelo. Prvenstveno odabire samu knjigu, zatim procjenjuje odgovara li djetetovim čitalačkim sposobnostima te provjerava usklađenost teme i djetetovih potreba. Također ništa manje bitan kriterij jest sama prosudba hoće li djetetu izbor likova biti uvjerljiv te sukladno time hoće li se moći upustiti u djelo i pronaći kreativan način za rješavanje problema. Jedan od ciljeva biblioterapije je potaknuti djecu na razmišljanje o alternativnim načinima rješavanja problema. Stoga je važno da radnja odabranog djela prikazuje kako likovi na kreativan način rješavaju svoje probleme. Kroz takvo djelo, dijete bi trebalo shvatiti kako se situacije mogu mijenjati te kako odluke koje donosimo imaju posljedice ne samo na nas same, već i na druge. Isto tako, važno je razmotriti kako sličnost okruženja u kojem se nalazi lik u djelu i dijete u stvarnom životu znatno može utjecati na jačinu doživljaja tijekom čitanja. Stoga je bitno osigurati da ta dva okruženja budu što sličnija. Još jedan kriterij na koji treba obratiti pažnju jest format djela. Neka djeca mogu imati odbojan stav prema "debelim", tvrdo ukoričenim izdanjima knjiga prije samog čitanja, zbog njihovog izgleda. Stoga je važno prilagoditi format djela kako bi bilo privlačno čitateljima i potaknulo ih na čitanje (Cornett, Claudia E.; Cornett, Charles F. 1980, 25-26).

Provođenje biblioterapije u dijeli se u pet faza. Prvo se kreće s motivacijom, a zatim s čitanjem djela. Nadalje se odvaja potrebno vrijeme za inkubaciju, razgovor ili diskusiju o djelu. Nakon čitanja, cilj razgovora je pomoći djeci da nakon što su doživjela emocionalno rasterećenje i olakšanje steknu dublji uvid u vlastiti problem. Biblioterapeut postavljanjem pitanja usmjerava djecu kako bi sama shvatila ne samo što se u priči događa, već i zašto se to događa. Slijed koraka tijekom diskusije uglavnom se sastoji od:

1. prepričavanje priče/djela
2. identificiranja glavne poruke i problema u djelu
3. identificiranja glavnih likova
4. identificiranja svih ostalih problema koji se javljaju
5. propitivanja i opisivanja osjećaja likova
6. utvrđivanja promjena u ponašanju likova i propitivanja uzroka tih promjena
7. poistovjećivanja čitatelja s likom u djelu i evaluacije njegovih postupaka u pojedinim situacijama
8. ponovno prepričavanje djela, iznošenje zaključaka i stvarnog značenja djela.

Posljednja, ali jednako važna faza u provođenju biblioterapije s djecom u dječjoj knjižnici jest evaluacija. Procjenjuju se postignuti rezultati biblioterapije, te se trebaju identificirati područja koja bi se mogla poboljšati te razumjeti daljnje potrebe djece (Cornett, Claudia E.; Cornett, Charles F. 1980, 29-32).

Bajke imaju terapijski potencijal jer se djeca lako mogu poistovjetiti s likovima u njima te rado prihvaćaju ponuđene prijedloge i ideje za rješavanje vlastitih problema. U slučaju kada dijete ima ozbiljnije poremećaje u ponašanju poput mokrenja u krevet, mucanja, strahova, nesigurnosti, nasilnog ponašanja ili problema u socijalizaciji s drugom djecom iz vrtića ili škole, u biblioterapiji se mogu koristiti sljedeće bajke:

- “1. Kraljevna mokrica (ako dijete mokri u krevet)
2. Frano i ptičji govor (ako dijete muca)
3. Jedan – dva – tri, ne bojimo se mi! (ako dijete ima strašne snove)
4. Martinovo putovanje u snu u zemlju patuljastih pasa (ako se dijete boji pasa)
5. Morska sirena (ako se dijete boji zubara)
6. Vesela bolesnička soba (strah od boravka u bolnici, strah od rastanka)
7. Šišmiš (za djecu samohranih roditelja, protiv straha od gubitka)
8. Tomislav i crni gavran (ako je dijete nasilno)
9. Luri, mali Wisnopinto (protiv nasilnoga ponašanja)
10. Goran i njegov medvjedić (ako dijete ne želi ostati u vrtiću)
11. Mali dimnjačar (protiv nesigurnosti i društvenih zapreka)”

(Balaković, M. 2014, 17)

Ukoliko se dijete pak nalazi u teškim životnim situacijama poput rastave roditelja, smrti člana obitelji ili ima neke ružne navike poput grizenja noktiju, laži ili psovanja, slijedeće bajke, po Ortner, a prenosi Balaković mogu biti od pomoći:

1. Baka je umrla (ako se dijete suoči sa smrću)
2. Mala debela gospođa (roditelji su rastavljeni)
3. Toranj istine (ako dijete laže)
4. Čovječuljak koji se pravi važan (ako dijete psuje)
5. Mačkica Liza (ako dijete grize nokte)

(Balaković, M. 2014, 17)

Proces biblioterapije, koji uključuje motivaciju, čitanje, razgovor i osobni napredak, osigurava da djeca dobiju pravu podršku i usmjeravanje u procesu samorazvoja i suočavanja sa životnim izazovima. Posebno se ističe važnost bajki u ovom kontekstu, jer omogućavaju djeci da se poistovjete s likovima i prihvate prijedloge za rješavanje vlastitih problema. U zaključku, biblioterapija se izdvaja kao izuzetno koristan i efikasan alat za emocionalni razvoj i tretman kod djece. Kroz pristup knjigama i pričama, ova terapijska metoda nudi djetetu priliku da se izrazi, razmisli o svojim emocijama i problemima, te razvije dublje razumijevanje samog sebe.

4. Polarizacija dobra i zla u bajkama

Bajke, kao univerzalni jezik pripovijedanja, često nam pričaju priče o sukobima junaka i negativnih likova, gdje dobro i zlo stoje kao jasno definirane sile. Ovaj drevni koncept polarizacije dobra i zla u bajkama nije samo izvor užitka čitanja ili slušanja priča, već ima dublje društvene, kulturne i psihološke implikacije koje oblikuju naše razumijevanje svijeta oko nas.

Za bajke je karakteristično da sažeto i zaoštreno postavljaju izvjesnu egzistencijalnu dilemu, a to djetetu omogućava da se uhvati u koštac sa samim problemom (Bettelheim 1975, 23).

"Bajka pojednostavljuje sve situacije. Njeni likovi su jasno ocrtni, a pojedinosti se, nisu li posebno važne zanemaruju. Svi su likovi prije tipični nego posebni. U gotovo svakoj bajci dobro je i zlo utjelovljeno u nekim likovima i njihovim postupcima, kao što dobro i zlo susrećemo i svugdje u životu, a sklonosti i jednog i drugog postoje u svakom čovjeku. To dvojstvo uspostavlja moralni problem i traži napora da se riješi." (Više vidi: Bettelheim 2000,17).

U mnogim je bajkama dobro 'odgođeno' kako bi se dovelo do dodatne kušnje do vječnog dobra. U nekim bajkama kao što su na primjer *Mačak u čizmama C. Perraulta*, zna se dogoditi da se i bez truda, lukavstvom, dođe do dobra. Ivana Brlić Mažuranić ističe kako se za dobrim ne treba tragati na duge staze, već je ono vrlo blizu- u srcu (Pintarić 1999, 13). Bettelheim navodi da što je dobar lik jednostavniji i otvoreniji, djetetu će biti lakše poistovjetiti se s dobrim likom jer ga junakov položaj duboko pozitivno privlači te iz slijeda događaja odbaciti onog zlog (Bettelheim 1975, 24). U klasičnim bajkama likovi su najčešće ili bogate odrasle osobe kao npr. kraljevi i kraljevnice, kraljevi i kraljice, bogati trgovci ili pak siromašni čovjek, trgovac, ribar, drvosječa, mlinar...

Prema svijetu iz kojeg dolaze likovi su zbiljski i nadnaravni te svi oni mogu biti dobri i zli. Ne mora uvijek biti primjer, ali dobrotu lika uglavnom se iskazuje i preko njegova izgleda. Primjerice, ako je djevojka u bajci okarakterizirana kao dobra, tada je ona toliko lijepa da se sa suncem može usporediti. Kada govori, iz njezinih usta ruže izlaze, dok plače, umjesto suza padaju biseri, a kada hoda, ispod lijeve noge ostaje zlatna opeka, a ispod desne srebrna. Nasuprot tome, ukoliko je lik zao, njemu će iz usta ispadati zmije i krastače, darovanu ljepotu neće znati koristiti već će izazivati pakost i taštinu koja će ga odvesti u smrt. Zloća je uglavnom stalna osobina kod likova u modernim bajkama, dok se u perzijskim bajkama na kraju dogodi

preobrat. Zao lik spozna svoje grijehе te se kaje za njih (*Šeherezada*-kralj Šahrijas mrzi i ubija žene, ali na kraju traži Šeherezadin oprost te mu istjera mržnju i gorčinu iz srca.) (Pintarić 1999, 13-14).

U bajkama se zlo može predvidjeti, ali ono je neizbježno. Na primjer u bajci *Trnoružica*, dobra vila ublažava kletvu zle vile, ali ne može ju u potpunosti ukloniti. Također, uz vile postoje i neke sile koje pomažu dobrim likovima u bajkama. Sile su uglavnom utjelovljene nekim predmetima kao npr. u zlatnoj jabuci, vretenu ili preslici koji pomažu djevojci doći do cilja (Pintarić 1999, 16). Zli likovi koji žele doći do dobra često provode zamjenu likova. Situacija koja je najčešća u tom slučaju jest prividno ubojstvo mlade djevojke kako bi na njeno mjesto došla zla djevojka. Ali učinjena zamjena brzo izlazi na vidjelo jer se u događaj umiješaju i već spomenute nadnaravne sile koje streme prema dobru (Pintarić 1999, 18).

Iako se polarizacija dobra i zla može činiti jednostavnom, ona ipak ima značajno mjesto u ljudskoj kulturi i psihologiji. Bajke temeljene na ovom principu često nam omogućuju jasnije razumijevanje sukoba dobra i zla u našem svijetu. Također, pružaju nam priliku da prepoznamo i suočimo se s moralnim dilemama s kojima se svakodnevno susrećemo. U konačnici, polarizacija dobra i zla u bajkama ostaje vrijedan izvor zabave, pouke i dubokog razmišljanja. Podsjeća nas na univerzalne vrijednosti koje oblikuju našu ljudsku prirodu i često nas inspirira da razmotrimo vlastite moralne vrijednosti i izazove.

5. Primjer upotrebe bajke "Ivica i Marica" u nastavi filozofije s djecom

Na satu filozofije s djecom uz upotrebu bajki zahtijeva se pažljivo planiranje kako bi se privukla njihova pažnja i potaknula dječja znatiželja. Priča koja će privući pažnju djece najčešće sadržava pouku u vidu iskazivanja pravih životnih vrijednosti.

Prije samog početka pričanja bajke djeci, za njih se može osmisliti igra koja bi ih zainteresirala za bajku te pomogla da bolje razumiju i povežu pouke sa situacijama u stvarnom životu. U ovom radu će se kao primjer koristiti poznata bajka braće Grimm, Ivica i Marica.

Radnja bajke prati brata i sestru, Ivicu i Maricu, koji su ostavljeni u šumi od strane svojih roditelja. Roditelji su ih ostavili zbog siromaštva i nemogućnosti da ih hrane. Dok lutaju šumom, Ivica i Marica nailaze na kućicu od medenjaka. Kućica je zapravo zamka vještice koja privlači djecu kako bi ih pojela.

Ivica i Marica koriste svoju snalažljivost kako bi preživjeli i pobijedili vješticu. Marica je hrabra i pametna djevojčica, dok Ivica pomaže svojoj sestri u raznim situacijama. Uspijevaju izjaloviti planove vještice te pronalaze put ka kući.

Jedna moguća igra koja se može predložiti djeci na osnovu ove bajke jest da se u prostoru s djecom postavi improvizirana šuma te se naprave tragovi koji bi predstavljali mrvice kruha.

Djeca bi se podijelila u male timove te bi trebala pratiti tragove kako bi pronašli "sigurnu kuću". Na putu do "kuće" trebaju biti postavljene prepreke poput papira, kartonskih prepreka ili balona. Timovi će morati surađivati kako bi nadvladali te prepreke. Da bi sačuvali svoje tragove, djeca će trebati savladati zamke kako bi došla do cilja. Na kraju "šume", cilj predstavlja "sigurnu kuću". Tim koji prvi dođe do cilja pomoću svojih tragova pobjeđuje.

Nakon igre započinje analiza djela koja se temelji na razgovoru s djecom o njihovim iskustvima te im se postavljaju pitanja koja ih trebaju navesti na razmišljanje. Pitanja trebaju biti usmjerena na osjećaje koje su stekli dok su prolazili kroz igru, istražiti jesu li morali surađivati s ostalom djecom, odnosno jesu li bili timski igrači ili pojedinačni te objasniti zašto. Koje su vještine trebali savladati kako bi im pomogle u savladavanju izazova te jesu li se osjećali hrabrima i snalažljivima ili su pak osjećali strah. Treba naglasiti važnost o promišljanju prilikom donošenja odluka, odnosno kako iskoristiti vlastitu kreativnost da bi savladali prepreke.

Ova igra će pomoći djeci da se zabave, ali i da dublje razumiju i povežu poruke bajke s konkretnim situacijama i izazovima koje susreću u stvarnom svijetu. Djeca će naučiti važnost hrabrosti, timskog rada, snalažljivosti i donošenja odluka.

U bajci "Ivica i Marica" postoje također neki simboli koji imaju dublje značenje te su dragocjeni za razvoj dječjeg kritičkog razmišljanja.

- **Kućica od medenjaka:** Kućica napravljena od slatkiša i kolača simbolizira privlačnost i lakomost, ali ujedno i veliki rizik kojem se bilo koja osoba neovisno o dobi može predati. Ovaj simbol upozorava na to da nešto može izgledati previše dobro da bi bilo istinito, te da treba biti na oprezu pri suočavanju s primamljivim situacijama. U dječjoj mašti i uobrazilji kuća simbolizira tijelo, uglavnom majčino (majka doji dijete iz svoga tijela). Zbog toga razloga Ivica i Marica nepromišljeno jedu kućicu od medenjaka jer im ona u podsvijesti označuje majku od koje su razdvojeni te im ona u tom trenutku daje hranu kao što je majka svakom djetetu izvor hrane. Kućica u suštini predstavlja život koji je zasnovan na primitivnom zadovoljenju koje djeca u trenutku žudnje uništavaju ne misleći o istoj kao zaklonu ili sigurnosti za njih same (Bettelheim 2000, 142)
- **Vještica:** Vještica je prikaz destruktivnih elemenata i neprijateljskih sila. Ona je odlučna u svojoj namjeri da pojede djecu jer su oni uništili njen dom. Njezina nakana slušateljima daje vrlo bitnu pouku a to je da vraćanje vještici milo za drago jest opravdano iz razloga što se djeca još uvijek uče obuzdati, imaju malo iskustva te se ne mogu mjeriti sa starijima koji su mudriji te za koje se pretpostavlja da bi trebali znati obuzdavati vlastite nagone. Da bi Ivica i Marica uspjeli preživjeti vještičji plan, moraju naučiti pametno djelovati. Izloženost ovakvoj situaciji natjerala ih je da djeluju svrsishodno a ne po egu (Bettelheim 2000,143).
- **Golub:** Još od ranih dana kršćanstva, golub simbolizira dobrohotne više sile, a u bajci pomaže Ivici i Marici tako što im pokazuje put do kuće od vještice. Predstavlja sreću, zaštitu i pomoć u trenucima teškoća. On također označava znak nade i svjetla usred mraka. Ptice uvijek djeluju sa svrhom jer inače ne bi prvo spriječile djecu da pronađu pravi put a zatim ih odvele do vještice te ih na posljetku uputile prema kući (Bettelheim 2000, 145).

- Voda i patke: Velika voda koja im se ispriječila na putu prema kući bila je savladiva uz pomoć patki. Voda baš kao pri krštenju, predstavlja novi početak a ne kakvu prepreku. Kada je prijeđu dolaze na višu razinu spoznaje te razvijaju svijest o svojoj postojanosti i individualnosti. Iz trenutka kada je svatko morao sjesti na svoju patku i prijeći vodu, shvaćaju da se mogu osloniti na vlastitu pamet i poduzetnost. Vidljiva je značajna promjena u donošenju odluka na početku djela te na kraju (Bettelheim 2000, 145).

Priča "Ivica i Marica" potiče djecu da istraže svoju maštu i samostalno se suoče s njihovim strahovima. Kroz ovu bajku, djeca dobivaju vjeru u svoju sposobnost da prevladaju stvarne opasnosti, čak i one koje su im opisivali roditelji ili koje su preuveličane. Za školsku djecu, često je teško vjerovati da će ikada biti spremni suočiti se sa svijetom bez prisustva roditelja. Bajka ih potiče da polako osnaže taj osjećaj samopouzdanja i neovisnosti.

Kroz likove Ivice i Marice, djeca prepoznaju važnost postupnog osamostaljivanja. Njihov put kroz šumu simbolizira proces učenja kako se nositi s izazovima svijeta. Djeca moraju naučiti vjerovati da će se jednoga dana nositi s opasnostima, čak i onim koje su preuveličane i strašne kako ih predstavljaju njihova maštanja. Kroz ovaj proces, oni postaju emocionalno i mentalno obogaćeni, razvijajući unutarnju snagu i sigurnost (Bettelheim 2000, 146).

6. Primjer upotrebe bajke "Ljepotica i zvijer" u nastavi filozofije s djecom

"Ljepotica i zvijer" jedna je od najpoznatijih bajki u svjetskoj književnosti čiji se korijeni mogu pratiti stotinama godina unatrag. Ova se bajka u svojim različitim varijacijama prenosila s koljena na koljeno i postala je sastavni dio svjetske kulturne baštine. Iako se može činiti kao jednostavna ljubavna priča između lijepe žene i čudovišta, "Ljepotica i zvijer" zapravo duboko istražuje teme kao što su predrasude, unutarnja ljepota, ljubav i transformacija. Kroz ovu bajku pokušat ćemo dublje razumjeti zašto je "Ljepotica i zvijer" i dalje toliko privlačna za publiku diljem svijeta, kako je njezin utjecaj prepoznatljiv u različitim medijima i adaptacijama te kako nam još uvijek daje priliku razmišljati o univerzalnim temama i vrijednostima koje oblikuju naše razumijevanje ljubavi, prijateljstva i samoprihvatanja. U nastavku će biti opisana obrada iste bajke na temelju sažetka gospođe Leprince de Beaumont, objavljenoj 1757. godine.

U "Ljepotici i zvijeri" presudni događaj koji je obilježio cijelu bajku jest očeva krađa ruže koju je kanio pokloniti svojoj najmlađoj kćeri. Međutim prilikom otuđenja ruže oca ugleda Zvijer te ga prekorava. U zamjenu za vlastiti život, otac mora dovesti kći kod zvijeri.

Čin krađe ruže ujedno prikazuje simbol očeve ljubavi prema kćeri, ali i simbol gubitka njezine nevinosti. Iako se i ocu i Ljepotici činilo kako će morati podnijeti veliku žrtvu te trpljenje animalnog ponašanja zatočena u dvorcu, na kraju se ispostavilo da su njihove bojazni bile neutemeljene. Nijedna bajka ne pokazuje toliko veliku povezanost između kćeri i oca kao ova. Njihova povezanost zapravo ukazuje na to kako je djetinja edipovska vezanost za oba roditelja sasvim prirodna jer je ona temelj sreće koju dijete doživljava prilikom odrastanja (Bettelheim 2000, 261-262).

U mnogim bajkama izgled Zvijeri je opisan po ugledu na Kupidona i Psihu (dakle ima tijelo zmije). Takav je postao zbog kazne jer je zaveo siroticu kako bi zadovoljio svoju spolnu požudu, a iskupiti se može jedino ako osjeti iskrenu, nesebičnu ljubav. Ova bajka daje djeci uvid da iako spolnost isprva može djelovati zvjerska i odvratna, u suštini je divni osjećaj koji jedini osigurava trajnu sreću i ljubav između muškarca i žene. Ljepotica shvaća da voli Zvijer u trenutku kada odluči napustiti očev dom kako bi se vratila Zvijeri. Ova prekretnica također je još jedan simbol popuštanja veza s ocem i prijenosa ljubavi na Zvijer (Bettelheim 2000, 263).

Kroz analizu individualnog razvoja likova, možemo zaključiti kako se karakteri Ljepotice i Zvijeri mijenjaju tokom bajke. Ovaj proces transformacije može se tumačiti kao metafora za procese rasta, samorazvoja i promjene u stvarnom životu. Kada bismo jezik bajke preveli na jezik psihoanalize, došli bismo do zaključka da njihov brak predstavlja humaniziranje i socijaliziranje *ida* preko *superega* (Bettelheim 2000, 264).

Zaključak

Filozofija s djecom postaje dinamičnija i angažiranija kroz integraciju bajki kao poticajnih alata za učenje i napredovanje. Bajke mogu potaknuti razvoj kritičkog mišljenja, mašte i kreativnosti, omogućujući djeci da istraže različite aspekte svijeta i razmišljaju izvan ustaljenih okvira. Dokazuju da mogu djeci otkriti jednu sasvim novu emocionalnu dimenziju pokazujući kako bajke pružaju djetetu alate za razumijevanje i suočavanje s vlastitim emocijama te razumijevanje emocionalnih problema drugih.

Biblioterapija pokazuje kako književnost, posebice bajke, može biti terapijski alat koji potiče introspekciju i olakšava emocionalno iscjeljenje. Polarizacija dobra i zla omogućava nam uočiti univerzalne koncepte i moralne dileme koje bajke nude, potičući filozofsku refleksiju kod djece.

Na kraju, primjeri upotrebe bajki "Ivica i Marica" i "Ljepotica i zvijer" u nastavi filozofije s djecom pokazuje kako konkretne bajke mogu poslužiti kao katalizatori za duboko razmišljanje, analizu i diskusiju. Integracija bajki u filozofsku nastavu omogućuje djetetu da se poveže s univerzalnim pitanjima i etičkim dilemama te razvije vještine koje će obogatiti njihovu cjeloživotnu filozofsku avanturu. Sve u svemu, ovaj rad nas podsjeća na važnost bajki kao vrijednih resursa u razvoju dječjeg uma.

Sažetak

Ova rad istražuje kako bajke igraju ključnu ulogu u oblikovanju dječjeg filozofskog razmišljanja. Proučavajući filozofiju s djecom u uvodnom dijelu, seminar naglašava važnost integracije bajki kao poticajnih alata za učenje. Drugo poglavlje istražuje kako bajke, kroz svoje bogate svjetove i simbole, potiču razvoj kritičkog mišljenja, mašte i kreativnosti kod djece, omogućujući im da istraže širok spektar ideja i perspektiva. Treći dio istražuje kako bajke pružaju djetetu dublji uvid u razumijevanje emocionalnih problema, te kako se biblioterapija, kroz književnost, može koristiti kao alat za emocionalno iscjeljenje. Poglavlje "Polarizacija dobra i zla u bajkama" analizira moralne aspekte bajki, ističući univerzalne koncepte i etičke dileme koje pružaju djeci dublje razumijevanje društvenih vrijednosti i moralnih izazova. Primjeri upotrebe bajki "Ivica i Marica" i "Ljepotica i zvijer" u filozofskoj nastavi sažima sve aspekte seminara, prikazujući kako bajke praktično potiču filozofsku refleksiju i analizu. Kroz ovaj seminar, postaje jasno kako bajke obogaćuju filozofsku interakciju djece, omogućujući im da se povežu s kompleksnim konceptima i razviju vještine koje će im služiti kroz život.

Ključne riječi: bajka, filozofija s djecom, kritičko mišljenje, Matthew Lipman

Summary

This work explores how fairy tales play a crucial role in shaping children's philosophical thinking. Examining philosophy with children in the introductory part, the seminar underscores the importance of integrating fairy tales as stimulating learning tools. The second chapter delves into how fairy tales, through their rich worlds and symbols, foster the development of critical thinking, imagination, and creativity in children, allowing them to explore a wide range of ideas and perspectives. The third section explores how fairy tales provide children with deeper insights into understanding emotional issues and how bibliotherapy, through literature, can be used as a tool for emotional healing.

The chapter "Polarization of Good and Evil in Fairy Tales" analyzes the moral aspects of fairy tales, highlighting universal concepts and ethical dilemmas that provide children with a deeper understanding of societal values and moral challenges. The example of using the fairy tale "Hansel and Gretel" and "Beauty and the Beast" in philosophical education summarizes all aspects of the seminar, showcasing how fairy tales practically stimulate philosophical reflection and analysis. Through this seminar, it becomes clear how fairy tales enrich children's philosophical engagement, allowing them to connect with complex concepts and develop skills that will serve them throughout their lives.

Key words: critical thinking, fairy tale, philosophy with children, Matthew Lipman

Literatura

1. Balaković, M. (2014) *Bajka u biblioterapijskim radionicama za djecu u dječjoj knjižnici*, (Završni rad), Filozofski fakultet, Sveučilišta Joipsa Jurja Strossmajera, Osijek, 2014.
2. Bettelheim, B. (2000). *Smisao i značenje bajki*. Cres: Poduzetništvo Jakić.
3. Biti, V. (1981). *Bajka i predaja, povijest i pripovijedanje*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
4. Centner, S. (2007). *Kako zavoljeti knjigu i čitanje*. Đakovo: Tempo.
5. Cornett, C. E., & Cornett, C. F. (1980). *Bibliotherapy: The Right Book at the Right Time*. Bloomington: Phi Delta Kappa Education Foundation. Retrieved from ERIC database: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED192380.pdf> (26/7/23).
6. Crnković, M. (1984). *Dječja književnost: Priručnik za studente i nastavnike*. Zagreb: Školska knjiga.
7. Ćurko, B., Feiner, V., Gerjolj, L., Juhant, J., Kreß, A., Mazzoni, A., Mortari, L., Pokorny, N., Schlenk, B., & Strahovnik, V. (2015.). *Manual for Teachers and Educators*, Ljubljana: Project: ETHIKA - Ethics and values education in schools and kindergartens, 2015.
8. Ćurko, B. (2012). "Uvodnik. Filozofija s djecom" u *Metodički ogledi*, Vol. 19 No. 2, pp 29-11.
9. Grosman, M. (2010). U obranu čitanja: Čitatelj i književnost u 21. stoljeću. Zagreb: Algoritam.
10. Bistrić, M., & Ivon, K. (2019) „ Teorijski pristupi i recepcijski učinci bajki u *Acta Iadertina*, Vol. 16 No. 2, 2019.
11. Ortner, G. (1998). *Kako će roditelji ispravno motivirati svoje dijete*. In *Bajke koje pomažu djeci: priče protiv straha i agresivnog ponašanja te sve što trebate znati kada ih čitate djeci – za djecu od 3 do 7 godina*. Zagreb: Mozaik knjiga.
12. Pintarić, A. (1999). *Bajke: Pregled i interpretacije*. Osijek: Matica hrvatska.
13. Rudež, J. (2004). „Biblioterapijska metodologija“ u *Hrvatski: Časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kulture*, 2 (1-2).

14. Solar, M. (2005). Teorija književnosti. Zagreb: Školska knjiga.
15. Šimenc, T. (2008). „Znanje kao bitni popratni proizvod istraživačke zajednice“ u *Metodički ogleđi : časopis za filozofiju odgoja*, Vol. 15 No. 1.
16. Šimunović, D (2001). “Pričom do emocionalne stabilnosti“ u *Dijete, vrtić, obitelj : Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, Vol. 7 No. 25.
17. Velički, V. (2013). Pričanje priča – stvaranje priča: Povratak izgubljenomu govoru. Zagreb: Alfa.
18. Velički, V. (2013). Bajka ili put do djeteta. In Pričanje priča – stvaranje priča: povratak izgubljenomu govoru. Zagreb: Alfa.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Matea Ivančević, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce Filozofije i talijanskog jezika i knjiž., izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 25.9.2023.

Potpis

M. Ivančević

Izjava o pohrani završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: Mateja Ivančević
Naslov rada: Upotreba bajki u filozofiji s djecom
Znanstveno područje: Humanističke znanosti
Znanstveno polje: Filozofija
Vrsta rada: Završni rad

Mentor/ica rada: izv. prof. dr. sc. Bruno Ćurko

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uredenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

a) rad u otvorenom pristupu

b) široj javnosti, ali nakon proteka 6 / 12 / 24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

(zaokružite odgovarajuće)

Split, 25.9.2023.

Potpis studenta/studentice: Mateja Ivančević